

Zermama / powest

Category: Goşgular, Kitapcy, Mistika we fantastika, Sözlär

написано kitapcy | 21 январа, 2025

Zermama / powest

ZERMAMA

(powest)

Powest mirasgär Ümür Eсениň "Soltan Sanjar söhbeti" diýen işinden alnan täsirlenmeler esasynda ýazyldy, käbir söz düzümleri bolsa üýtgedilmän alyndy.

Gyzaryp-gyzaryp Gün ahyrym dogdy. Dogşuna-da ýiti şöhlesini ýaýradyp-gyzdyryp ugrady. Hawa-da, hemme zat, ähli janly-jandar onuň şöhlesine-gyzgynyna mätäç-dä! Sebäbi ondan güýçli güýç älemde ýok. Ähli zat oňa garanynda körek görünýär.

Maýsa mama sandyraklaýan göwresini zordan saklap, Gün gyzaranda öýünden örüpdü. Ol obanyň gumaksy köçesinden aýakýalaň, sessizje ýöräp barýar. Gije birneme salkynlap toprak onuň heniz köwüş garasyny görmedik çorly aýaklaryna diýseň hoş ýakýar. Ol ýolboýy sagyna-soluna garap:

– A-l, ýüzügaralar, günümüzü dogurtmajak boluşyp, çäşerişip ýatmaň. Bejit turuň! – diýip, gygyrýar. Indi oňa halys öwrenşipdirlerem, oba adamlary-ha! Maýsa mama Hudaý gün berse ir bilen şu ýerden geçip gider. Uzynly gün ho-ol ýedi ýoluň çatrygynda oturyp-oturyp agşamyna yzyna dolanyp gelýär. Biri oňa "Akylyndan azaşan garry" diýse, beýlekisi "Ýok, ol Soltandan ogly üçin ar aljak bolýar" diýer. Ýene biri "Hudaý, bize onuň gününü görkezmesin" diýer. Garaz, näme diýselerem, ol zatlar bilen Maýsa mamanyň işem ýok, pişesem. Günüň ataşly peýkamlarynyň ýeriň aýak ujundan tümlügininiň zyndan ýetişi ýaly, Maýsa mama-da öz pikir-hyýallarynyň zyy bilen. Şonuň üçinem özüne aýdylýan sözlere kän bir pitiwa bermez. Her zadam bolsa, ol "Ärini "Çüw, atym edýän", bagjygy çözülgü ýakasy egnine düşüp ýatan dolmaç gelniň öýüniň gabadyndan geçende heder etmänem duranok. Onuň ýok ýerden tapaýýan şum

habarlaryny diňlese, göwnüne bolmasa, Günüň dogmasy togtaýjak ýaly. Gelin ýalançylygy kesp-kär hökmünde däl-de, özbaşyna bir sungat hökmünde garaýar. Ýöne, Maýsa mama öz abasyndan sogrulyp nirä gitsin? Diňlemezligiňem çäresi tapylsa tapylardy welin, adam diýeniň kellesinde bolýa-da, heseriň ýamany. Kime, nämä gulak gabardyp, kimi mamla saýjagyny, kime gol ýapjagyny biler ýaly boldumy? Soluň sogap saýyň ejap. Diliňe erk edip bilmeşen bolsa, käte peýdasyndan zyýany kân-dä.

Maýsa mama ädimini ýygjamlatdy. Esli ýöräbem, obadan ses ýetimlik daşlykda, ýoluň gyrasyndaky gowakdan özüniň taýagyny hem-de daşy zyra-zyra goşaýumruk ýaly daşyny aldy-da, ýedi ýoluň çatrygynyň ortarasynda çöküne düşüp oturyberdi. Soňky wagtlar daňy garasyny görmedik çal saçly kellesi saňnyldaýardy, ýumulgy dodaklary titir-titir edýärdi. Gözlerine seret! Gözleri gan guýmady. Bu alaň-açyklyk ony hasam eleşan sypata getirýärdi. Keşp owarram. Maýsa mama häzir o zatlaryň pikirinden has daşdaky adam. Ol häzir ýaňky ýedi gapyda ýerlemedik ärini "çüw, atym" edýän albassyňam kellesinden zyňyp taşlardy. Onuň bar aladasy, bar ünjüsi ~ şol çar tarapdan gelip gidýän ýollara seredip oturmak. Şu çatryga gelensoň başga aladasy, pişesi yok. Elindäki taýagyny irginsiz ýere dürtüp, daşynam aýasynda gysymlap "Hany, ady ýitmiş, şo myrryh? Näme üçin ol bu ýerden geçenok? Geçsin-dä gaýraty bolsa! Hany, o meň ýeke dikrarymy urşa äkidip, guma gargylan peläket, Soltan Sanjar! Meň tohumymy tüketdi, o göri ýaman? Şony bir görkezseňizläň, maňa? Şu daş bilen beýnisini çogduryp, taýagym bilen ýençgiläp, içimi bir sowadaýyn-la, jan guzylam! Wah, wah! Men bagtygara tapypberiş-dä şony" ~ diýip, hüňürdäp otyr. Ine, onuň bar pişesi. Köp wagtdan bəri şeýle. Şu günem şeýle...

– Aý, waý, ene! Beýdip oýurganyp oturmasaňyzlaň! O-la, gaýtam, adamlaryň üstünde kökenek, senem ony öldürjek diýip hak-heläk! – diýen Mahmyt arabaçy hüňürdäp geçdi. Maýsa mama oňa çal başynam galdyrmady. Gaýtam, önki endigine görä ýatlamalar ummanyňa gark boldy. Töweregini unutdy...

– Hawwa, olam bir mahal tolkunlap, akyp ýatan derýanyň sag kenaryny ýakalan obanyň iň bir edepli, iň bir görmekli, iň bir

sarmakly maşgalasydy. Biriniň ýekeje gyzydy özem. Kakasy bolsa obaň abraýly kethudasy. Näme diýse göwni görülen gyz gaty özdiýenlidi. Asla, öýde onuň edenine däl diýýänem ýokdy. Sazyň ölemen aşygy bolan kakasy nirä gitse, onam ýanyna alardy. Şeýle bolansoň, gyzda birhili ýigitlere mahsus häsiýetler peýda bolupdy. Muny kakasy kän geňläbem duranokdy...

Hawa, Maýsa mama şo günü hiç ýadyndan çykaryp bilenok. Çykarmazam. Öläýmese ýadyndan çykarmaz.

Bir gezek Maýsa kakasy bilen toýa gitdi. Öz obasynyň iň bir edermen ýigdekçesi, Hökümdar Alp Arslanyň nökeri öýlenýärdi. Bu toýa dürli ýerden bagşylar üşüpdi.

Bagşy bilen bagşynyň tapawudyny gowy saýgaryp bilýän Maýsa bir bagşynyň inçeden-inçe, öwrümlü nagşa gaýmalanan kakýan barmaklary görünmese-de, Maýsa ol barmaklaryň uzyndygyny bilýär, dutardan çykýan şirin owazyň pessaý zarňyldysy töwerekde pelpelläp giňişlige siňip gidýär. Sergin sähranyň hoşmut howasynda sazyň beýhuş ediji owazy seni çölüň tez marallary ýaly keýerjekledip, bökjekledip alyp barýar. Şol-a, çala göwni bölegi alybam gidäýjek. Emma Maýsa buguny burugsadyp oturan toý gazanlaryň gaýra gapdalyndaky sekiz ganat ak öýüň daşyndan gidip bilenok. Nädip gitsin... Bu belent howada, eşidilmedik şirinlik, ony obaň gyzyň horazlary daňyň golaýa gelenini buşlap jar çekinçäler bu ýere daňyp goýdy. Onuň gyz ýüregi bir zady syzan ýaly iki ýana urunýar. Şeýle bir urunýar.

Ine, öz sazyndan hoşallygyň meýmirediji täsirine gaplanan bagşynyň göwresi göründi. Ol öýden çykyşyna şol gidip otyr. Maýsa-da onuň zyznda...

– Hany, bagşy, bir aýak çek-le? – diýip, Maýsa özüniň nädip seslenenini bilenok.

– Näme? Asyl, men başymyň salgyna şol gidip oturypdyrym – diýip, ýigit aýak çekdi.

– Wah, bagşy! Sen şol salgyna gidilýän başyň gurbany bolayyn. Men bir şirin sazyňa muşdak natuwan... Diňe bir sazyňa däl, özüňe-de. Hawa, geň görme, özüňe-de men muşdak.

– Bo-o-how! Sesiň owazly çykýar diýdim welin asyl sen...

– Hawa, men natuwan. Özem indi etimi dogramlap çişe düzselerem

zyňdan galjak däl. Geň görme, aýdýanlarymy. Gyz maşgalanyň şeýdip, erkimi aldyrdym, meň seniň sazyňa – özüňe gurban diýip, özelenip durmagyny geň görme. Belki, bi öňde-soňda görülen, eşdilen zadam däldir. Geňem bolsa, nätselerem, ykbal bizi duşurdy. Indi, aýrylyşma ýok, bize. Indi meni ýanyňda goýma – diýip, Maýsa hunubirýan bolubardi.

– Eneň-ataň näme diýer...

– Atama özüm jogabyny bererin. Asyl, ony gaýra goýman bererin – diýip, Maýsa gyz kakasynyň iýen duzy aýra gitmeýän hemdemiň ýanyna ýigidi idekläp eltýär. Oňa şeýle-şeýle diýip, bolan ýagdaýy düşündirýär. Ol bolsa öz gezeginde sypaýyçylyk bilen Maýsaň kakasyna:

– Wah, ol gözi gurmuş Maýsaň-a, dost ýaňky ezber sazandaň muşdagy men diýip durandyr. Indi nätmeli bor? – diýmezmi.

Bir käse çay içim salym, garalaç sakgalynyň ujuny oýnap, pikir derýasyna çümen kakasy: – Aý, näme dost, eý diýýän bolsa Maýsaň gaňrysyna gidip bilmen. Bu onuň tüýs diýäýjek zatlary. Ýöne, olar bir-birlerini tanaýamykalar beri? – diýen.

– Şo bagşyň ugrunda köýüp ýör, beýleki diýip gulagym-a çalaja degýädi.

– Eýle bolsa, dost, "Gyzy aşygyna ber" diýipdirler. Çagyr olary bári. Özümem bir göwnümi barlap göreýin.

Şeýdip, aşyk-magşuklary alyp gelenlerinde: – Gyzym, seniň şu ýigidi söýýänligiň çynyňmy? – diýip, kakasy soran.

– Hawa, kaka, men bu ýigidi söýýän. Bu meniň Myradym.

– Eýle bolsa, gyzym maksat-Myradyňa ýet. Ýöne indi Myradyňa-da bir sorag berjek.

– Iki gulagym sizde – diýip, bagşy dillendi.

– Eýle bolsa, jan ogul diňle. Menden ogul galmady. Ýeke dikrarym ~ şu gyzym. Ejesi ir ölüp gitdi. Menem garrap barýaryn. Şonuň üçinem, kim gyzyma eýelik etse şol ýurduňam eýesi bolmalydyr. Sen şoňa razymy?

– Hawa, men siziň ogluňyzam, giýewiňizem bolmagarazy.

– Onda, ýeke dikrarym seňki – diýen gija daşary çykyp, – O-how, adamlar, şu günden menem toýa başlaýandyryn-how – diýip, jar çekdiripdir.

Şeýdibem, Maýsa Myradyna ýetdi, Myrat Maýsasyna. Bularyň bagty

edil dagdan gaýdan sil ýaly joşdy. Maýsa öz durmuşyna, ykbalyna şeýle bir begendi, şeýle bir begendi... Ýöne, arman, Maýsa gaty begenäýdi öýdýän. Bir zada aşa begenmelem, guwanmalam däl ekeni. Deňiz daşgynynyň soňundan gaýtgynynyň bolşy ýaly, adam ykbalýnda-da şeýle meňzeşlik bolar eken.

Myradynyň bir kem tapynyp, tarpa-taýyn dünýesini täzelemegi Maýsa üçin ilki ýalan ýaly boldy durdy. Özem, bary-ýogy bir aý ýaşaşanlaryndan soň... Haçan-da ýalanyň çyndygyna akly ýetensoň ol özüni öldürmek isledi. Emma, Myradyň ölümüne ýüregi çydamadyk kakasy birden ýan berdi-de gidiberdi. Az wagtyň içinde iki ölüm, iki aýralyk ~ Maýsany dälilik kaddyna ýetirdi... Ol indi, hakykatdanam, öz kastyna çykyppy. Kakasynyň kyrkyny sowan gününüň ertesi ol öz pygyluny amala aşyrmakçydy... Emma, şol günüň agşamsy ol ýatyrka düýşünde Myradyny gördi. Ol "Maýsam, meniň dutarymy ogluma bergin, goý, olam meň ýaly bagşy bolsun" diýýärdi. Maýsa tisginip oýansa, böwründe bir zat gymyldan ýaly eli bilen töweregini sermeşdirdi. Hiç zat ýok. Az salymdan ol zat ýene-de gymyldady. Özi bilmän eli bilen içini tutdy welin ~ gymyldy içinden gelýän ýaly. Birden Myradyň "Maýsam, dutarymy ogluma bergin" ~ diýenini ýatlap, begenjeginem bilenok, aglajagynam. Göwresinde çaga galypdyr. Myrady göwresinde galypdyr.

Aý, garaz, ölmän gezip ýörse kyn günlerem geçip gitjek ekeni. Maýsaň ogly boldy. Adyna Myrat dakylady. Ogul ösüp ulaldy. Kakasynyň dutaryna eýe boldy. Ökde sazanda bolup ýetişdi. Kakasy ýaly toýlaryň bezegi boldy.

Bir gün Maýsanyň ýanyna bir gyz geldi. Onuň görk-görmegine, edep-gylygyna söz diýer ýaly däl.

– Ýürejigiňdäkini döküber, gyzym, menden çekinme ~ diýip, Maýsa gyza göwünlik berdi.

– Ýüregimde hasrat köp – diýip, ol gürrüň bermäge başlady. – Men aýdym-sazyň ölemen aşygy. Onsoň men... Men... Siziň ogluňyzyň inçeden-inçe, öwrümlü nagşa gaýmalanan mukamyny diňläp doýup bilemok. Ol nirede toýda bolsa menem şol ýere gidip diňleýärim. Sazyna aşyk bolşum ýaly, onuň özüne-de... Indem, ýüregim mynçgalanyp duransoň, näme etjegimi hem bilemok.

Maýsa gyzy diňläp öz ykbalynyň gaýtalanyp, öwrüm berip

başlandygyny, indi onuň öz nesline geçip baryandygyny aňyp howsala düşüberdi. Eýsem, howsala düşmez ýalymy? Ykbalynyň oglunyň üsti bilen gaýtalanmagyny ol asla islänokdy. Şonuň üçinem bu gyzy daşlaşdyrmalydy.

– Keýgim, sazyna aşyk bolanyň-a gowy welin, meň Myradymyň öz ýüreginiň halanjasy bar-da. Men oňa şony alyp berjek – diýip, Maýsa sypaýyçylyk etdi. Şeýle diýmek bilen ol özüniň ýüreginde besleýän başga bir oba gyzyny göz önüne getiripdi. Nesip bolsa, şoňa söz aýdyjy hem barmakçydy. Hatda bir gezek barypdam...

– Myradyň öz-ä ony diýenok – diýip, gyz geň galyjylyk bilen Maýsa seretdi. – Men öz ýüregimiň syryny pynhan ýerde oňa aýtdym. Ol bolsa özüniň göwneýändigini, ýöne onuň üçin ilki bilen sizi göwnetmelidigimi aýdansoň, ýanyňyza gelşim. Indem... Men siziň aýagyňyza ýykylaýyn, Maýsa eje. Bize ak pata ber. Özem, indi etimi çişe düzselerem onuň zyzndan galjak däl. Men onuň üçin janymy gurban etmäge taýýar – diýýän gyz garaja owadan gözlerindem merjen däneleri ýaly syrygyp gaýdýan gözýaşlaryny eli bilen sylmalydyram öýdenok. Gyz beýdip duransoň, başga bir tarapdanam ýürek howsalasy artansoň, Maýsa nätjegini bilmän ýaýdandy. Ol ahyryn:

– Hany, oglum bilenjik özüm gürleşip göreýin. Sen arkaýyn öýünejik gaýt – diýip, gyzy rahatlandyryp ugratdy.

Bu ykbalynyň oýnuna seretseñizläň! Edil şol günem, toýda saz çalhp oturan ýerinden onuň ogluny Soltan Sanjaryň nökerleri urşa diýip alyp gidipdirler.

Şondan soň Maýsa mama ogluny görmändi...

Birnäçe wagtsan soň onuň öldi habaryny alanda welin, Maýsa mama bir gijede ruhy ölen adama öwrüldi. Ýer ýumruklap öz ykbalyna gargyndy. Hudaýdan "Bu näme etdigiň?!" diýip sorady. "Jan Alla, näne üçin obamyzy hökümdaryň köşgüniň golaýynda ýerleşdiripsiň, ol gyssanan günü garry-gurty diýmän, ýaş-ýeleň diýmän, bagşy-sazanda diýmän, urşa diýip alyp gidip dur. Bolmanda bir daşrakda ýerleşdirmeli ekeniň, şonda meniň ýeke dikrarym diri galardy. Hany jogap ber, indi men nädeýin?! – diýip sorady. Soragyna jogap tapmanam ýene-de ýeri ýumrukлады. Şol ýeri ýumruklap oturyşyna:

– Salamälik! – diýip, bir ýerden çykan mylaýym, mahmal sesiň gelen tarapyna bialaç başyny öwürdi. Görse, orta ýaşlaryndaky bir mapraç, nurana ýüzli aýal ýylgyrjaklap dur.

– Aman-saglykmy, jan jijim! Hemme gurgunlykmydyr? – diýip, Maýsa zordan dillendi, soňam onu tanadymy, nämemi: – Bagty ýatan, uýam, bu senmisiň? Sen nire, gyz, bu ýerleri nire? – diýdi.

– Aý, näme, jan dogan, wagt kerweni soragsyz-idegsiz geçip barýa-da. Bizem garraýas. Hopba edip ezeneginden asan jigilerim epeý adam boldular. Bir jigim-ä, tüweleme, şa boldy, demi daş ýarýar.

– O-na, jan jiji, bilýäs – diýip, Maýsa mama elindäki daşy hasam beter gysdy. – Ýöne, naçar aýal doganyndan habar tutmaýandan, "Oña daraýan-zoraýan ýokdur-da, hernä" diýmäni başarmaýandanam bir dogan bolarmy?

– Beý diýme, ýeňne! Beý diýme! Onuň ýeňsesini gaşamaga eli degýän däldir. Aýt-aýt bir öýüň keşigine, gäbini azdyryp gelýär. Ol bolsa eýlesi-beýlesi gözýetmez ummasyz ülkä baş bolup otyr. Şoň üçinem oň bilen deň bolma sen.

– Wah, şoň ýüzüne köz degsin-le – diýip, Maýsa mama öz ugruna düşnüksiz hüňürdedi, soňam: – Ol senden alty aýdan-a däl, alty ýyldanam, öläýseňem habat tutmaz. Tapdyň sen, hal-hözürini soratjak adamyňy.

– Wah, beý diýmeseňizläň, ýeňne! Sen bir sanaç uny artyk iýen-ä! "Bir dogan dözmez, bir dogran" diýägetdin geläýmesin birden.

– Gelmez, jan jijim, gelmez. Şol geläýse menem beýdip oturjakgäl-ä... Men onuň...

– Doganjygymy göresim geldi-dä – diýip, ol aýal Maýsa mamanyň sözünüň arasyny böl-di. – Şoň üçinem ine, sag-salamatlygyny soráyn hemem törpüme tutup, azak-tezek iňirdäýin diýip, tünegimden çykdy-da.

– Seňem eňegiňi dyndarmanyny aňyp durun-la, aýtmasaňam. Näme, duş gelse käýinäýjegemmi?

– Hawa, käýinjek. Onuň ýollam atlysy meni üç öwra talap gaýtsa neneň käýinmejek.

– Bu, neneňsi gürrüň bold-a! Ol öz uýasyny ulturdyp ýörmi?

– Hawa-la, jan ýeňňe! Her gezek iliň galçagyny gazap, garzynyp, diş-dyrnak bolup ýygnanja ýüňjagazlarymu ýuwup, tüýdüp, darap, ýaňy bir otaga ýaly sümek edýän welin, göz agyrasy ýaly bolup gelýä-dä, ýaňky gara atlysy. Özem "Doganyň Soltan Sanjar ýetiribilenok, şol sümekleriňi beräýmeseň" diýýä, ol bedasyl, onsoň garagyň eräp diýen ýaly, bitirýän-dä, möhümini.

– Ýa, dogan jan-eý! Seň deri ýagy bilen deri eýläp, ýetde-gütde güzeran görýäniňi bilýän-ä men. Asyl, ol kellekeser senem çürkäp ýör diýsene! Wah, men bilýädim-le...

– Ýöne, bu ýerde başga bir syr, başga bir hikmet bat bolaymasa. Ýogsam-a...

– Syrmy-sapalakmy, garaz, üç gezek atlysy aňk garbadypdyr-da, ýer urup, ýerde galan uýasyny... Ine, şoňa-da dogan diýjeksiň – diýip, Maýsa mama öz ugruna hüňürdäp başlady. – Doganyny şeýdenden nämä garaşjak diýsene! Wah, onuň eden günäsi kän, günäsi. Ýeke meniň tohumymy tükedeni bilen oňmandyr ol. Aýal doganjygyny hem maýyna getirip ulturadyp ýören bolsa nätjek. Ýene sorasaň, özünüňkini delile getirenem bor. Gör-ä, özi etmän gara atlysyny iberip. Eýsem, naçardan zat almak halalmyşmy? Ol, ojağaz ýüňüň nä azap bilen gazanylýanyny, hemem agzyny Alla ýyrtan bendelere gün aýlarlyk bolýanyny bilmeýärmişmi?! Häý, göre ýanan diýsänim. Senem, gyz, dogry duragetdin, onuň ähli bolşuny yüzüne aýdaýma-la! Näme, oňa gaýratyň çatmadymy? Seňem meňki ýaly, eliň-aýagyň bagly däldir-ä. Hä... – diýip, öz sözüne delalat isleyän ýaly, Maýsa mama töweregine garady welin, ýaňky aýaldan nam-nyşan ýok. Eýýäm, nirädir bir ýere gürüm-jürüm bolupdyr. – Bi, ýalançynyň gowgasy kän-ow. Ýadyňa-oýuňa düşmejek zatlaram bolayýar birden... Hudaý meniň Sanjara gargyny oturanymy bilip, onuň naçar uýasyny ýanyma iberäýipdir, çaky. Ýa, bi, bolan gürrüňler meniň düýşümmikän, gyz? Öz-ä gelşi ýaly, gidende-de, göze görünmän ýitirim boldy. Meňem gäbim azyp ýör öýdýän. Düýş-huş bulaşdy. Äh-h, ýalançy, ýalançy... Ýalançy dünýä bi. Öňler bizden has akylly, has gowy adamlar geçip gidipdir-ä. Olaryň aýtmadygy ýok. "Zamana düzelmän, ýaman düzelmez" diýenleri. Bir ýerinde "Namartlar ötmez" diýlenem bar. Diýmek,

bu dünýäde, ýalançyda bizden başga ötýän zat ýok ekeni. Ýamanlygam dowam etjek ekeni, erbetligem... Ol-a dogry. Ýöne, özüň özüň üçin durmany başarmasaň, kim seniň ýüzüňe sereder?! Hiç kim. Ine, men başga bir naçara "Şo haram, göri ýanan Sanjardan arymy alyp ber" diýsem, nähili bor? Bolmaz. Diýmek, men öz başymy özüm çaramaly, öz duşmanym bilen özüm göreşmeli... Maýsa mama bu zatlary kellesinde aýlap otyr. Gözem ýumuk. Düýş-huşunam garyşdyrды. Ine, bir görseň, ol taýagyny at edinip Merw galasyňa ýetip barýar. Özem, uçup barýar. Hawwa, hawa, uçup barýar. Atynyň üzeňňisini çala basdygy, aty ýere golaýlaýar, goýberdigi ýokary galýar. "Şü-ýä kemje-kerdem däl, indi o göri ýanany tapmak maňa aňsat düşse gerek. Indi sen menden sypmarsyň, sypmarsyň". Ol şeýdip uçup ýör welin, özüni gaty erkin duýýar. Ähli zatlaryň, jaýlaryň, galalaryň, derýalaryň üstünden uçup, islän ýerine gonup bilýär. Köçelerem ýokardan seretseň gyp-gyzyl, bir uçlaram, hol aňyrda, gür baglygyň içine siňip-ýitip gidýär. Ýöne, aňyrda, o göri ýananyň gümmeziniň golaýynda bir hili gözünüňi gamaşdyryjy şöhleler bar. Ana, şol welin, birneme çekindirýär... Ol ahyram galanyň diwaryndan ötüp, bir bezegli jaýyň depesime gondy. Şol ýerdenem merdiwan bilen assa-assa düşdi. Ähli ýerden gülüň ysy gelýärdi. Ähli ýerde-de gözünüňi gamaşdyryjy şöhleler. Lowurdap duran diwarlar... Ol bir jaýa girdi welin görse, ortarada öz gözlegi, beýle ýanynda bolsa, eli köneje gülli ýaglyga düwlen sümekli bir zybyk gara atly kişi dur.

– Ýaňy-ýakynda aýal doganym gelip, şeýle-şeýle diýensoň, ugruňa çykdy-da, ýörite, seň bilen duşuşmakçy bolup – Soltan Sanjaryň sesi eşidilýär.

– Meň ony ýönelige etmeýändigimi aňdyňmy?

– Hawa, biriniň beýdip, patyşanyň ady bilen oň naçar doganyndan sümek äkitmejekdigini süňňüm syzd-a, çalarak.

– Eýle bolsa, bir bəriňe gara! – diýen kişi başyndaky telpegini, gyrmyzy donuny aýyrsa, ine, ýanyp duran gözi göwher, süňňi jöwher, halal gaşly, hünji dişli, metda huşly, ýumry döşli, käkil başly, badam gabak, ýuka dodak, alma ýaňak, babyr bilek, eli ýiti, kalby ýagty, şirin zyban, pisse dahan, aýdan ary, günden dury, edil ýag çalyp ýuwdaýmaly gyzyl horaz

ýaly asman perisi... Bu ýagdaýa çetde, bir eli daşly, bir eli taýakly syn kylyp duran Maýsa mama hem aňk boldy. "Soltan Sanjar diýseler, edep-ekramdyr girim-çykymy, şan-şöhratydyr abraýyça barmyka?" diýip, perem bolsam, seni synlamaga geldim. Görsem hiç neneň däl ýaly... Eger meň şertime kaýyl gelseň, seň zagypañ bolup, eliňe suw akydyşyma, derdime ýaramakçy" – diýip, ýañky peri nüz-kereşme bilen Soltana golaýlaşdy. Şu ýerde Maýsa mama "Barma, onuň ýanyna, ol meni tüzmaýak goýan ganhor, ony öldürmek gerek, söýmek gerek däl" diýip, näçe gygyrýar welin, sesini özünden başga eşidýänem ýok. Olar bolsa eýýäm äbede-jüýje.

– Bäg-bä! Eýýäm "perim" diýip eýläňe geçirişiň, işdäň-ä, edil sogan iýeniňki ýaly ekeni welin, hernä, soňy eýgilik bolsun-da – diýip, peri ýylgyrmasyňy goýdy. – Şertiňi aýt diýýäňmi? Ygraryňda tapylarmyň? "Adamyň eti haramam bolsa, lebzi halal" diýsene. Onda meniň şertim şeýle: Ýörämde zyymdan seretme, bu bir, başymy daraýşymy görjek bolma, bu iki, dogran çagalarmy nädýänim bilen ýekeje-de işiň bolmasyn, bu üç. Şoňa razymy?

– Bor, şu şertleňňä bitirmek meň bile – diýen Soltan Sanjar ýañky perini gujagyna gysyp-gowrup alyp barýar. Peri onuň gollaryny bilinden aýryp: – Howlukma, Soltanym, gije uzak, ýuwunyp-ardynyp tämizlenmeli – diýip, nüz edýär.

– Bolýa, menem nökerlerime degişli tabşyryklary bereýin – diýip, Soltan gyssagly çykýar.

Maýsa mama seretse, peri ýöräp däl-de, ýüzüp barýan ýaly, aýaklary ýere degmeýärmiş. Onuň, ho aňyrda, kellesini eline alagetdin şirmaýy darak bilen, saçyny daraýşyny görende-hä, ol tas gygyrypdy. Hernä, agzyny tutup saklanaýdy. "Hä, bü-ýä tüýs bolaýdy, saňa şeýe gyrynak gerekdi, Soltan. Sen indi, öz duşmanyňy tapansyň... Ýöne, men näme üçin beýdip durun-a? Men näme üçin bi ýere geldim? Şu zatlary synlamak üçinmi ýa-da Soltandan ar almak üçin? Ýok, men gowsy Soltan Sanjary tapaýyn, onuň beýnisini owradaýyn" diýen Maýsa mama ýañy iki ädim ädip ätmänkä, Soltan Sanjaryň hut özi pere-pet gabat geläýmezmi! Bolsa-da, Soltan ony görenok, Maýsa mama bolsa görýär... Soltanyň görk-görmegi, boý-syraty ilki aljyratdy, tas pälindenem el çekdiripdi. Bolsa-da, ýeke dikrarynyň bagyr

awusy aýgytly hereket etmäge iterdi. Ine, Soltan Sanjar ýylgyryp edil onuň öňünden geçip barýar, zatdan habarsyz. Diňe elini aýlaýmaly. Diňe eliňi aýlaýmaly... Diňe eliňi aýlaýmaly. Ýaýdana-ýaýdana, Maýsa Mama gözünü ýumup, daşly elini Soltan Sanjaryň kellesinden urdam welin, uly ili bilen gygyrды... Şeýdibem ukusyndan oýandy. Irkiläýipdir. Oýanyp, töweregine garanjaklady. Seretse, edil gözünüň öňüni bir gara tutup dur. "Bä, henizem oýanmadymmykam, janlarym, soňky günlerde beýle ýagdaý mende köp gaýtalanyp başlaýar-la... Ýa, başym çaşyp ýörmükä gyz" diýip, Maýsa mama hüňürdedi.

– Ýok-la, entejik seniň başyň çaşmaly-ha däl. Entek "Eden işiň nusgalyk, gepiň güwälig-ä seň" diýip, edil çat maňlaýynda orta boýly, at ýüz, şar gara saçlary seçelenip, egnine düşüp duran bir adam onuň üstüne abanyp dur.

– Enweri şahyr jan, bi senmi? Sesiň-ä soňky.

– Edil özüdir, mama jan!

– Mamany görmäge geläýdiňmi, guzym!?

– Soltanyň haýyşy üçin köşk gurmaga ussa gözleýän. Onsoň geçop barýadym-da...

– Oňa öňki köşklere azlyk edýändir...

– Ýok, ol bu köşgi şol peri aýaly üçin gurdurýar. Ol peri ölmänkä "Meni, balalaňy göresiň gelýäniň çynyň bolsa, onda heniz görülmedik, kaşandan belent bina saldyr, şarňyldap duran, özüne-de, depesi deşik bolsun oň. Onsoň pygyldyr päliño dogry tut-da, her juma günü öýländen soň şol jaýyň içinde garaş. Eger Hudaý halasa, biziň kepderi ýasawynda gelägetdin, şo jaýyň depesindäki deşikden saňa didarymyzy görkezip gidäýmegimizem mümkin – diýip gidipdir. Soltan Sanjaram edil buýrulyp ýasalan ýaly guýumy dürdäne maňyzly maşgalasyndan aýrylansoň, haly harap halda bagryny dilim-dilim edip, oň zaryny çekip ýörkä, maňa duşup ýüregindäkini dökdi. Menem "Onuň ýaly bolsa, göwün melegiňdäki zatlary bitirmek biz bile" diýip, gurulmaly görülmedik kümmetiň ähli tarakgasyny boýnuma çekäýdim. Şeýdip, onsoň çykmazmyň ussa gözlegine. Ilki men aýram-jöwrem bir ussa duşdum. Ol ýokdan bar edýän ussa ekeni. "Günde näçeräk kerpiç goýyaňyz, öryän jaýyňyza?" diýsem "Alty ýüz" diýdi... Menem "Onda siz biziň ussamyz däl. Bize sünnälöp-

syntgylap, aýry gitse, ýüz elli-iki ýüz çemesi kerpiç öryän uçursyz çulum ussa gerek. Sen güne alty ýüz kerpiç goýyan bolsaň "Köp eden hyb" ederlige ýetip, pesinden altmyş ýerde harsallyga ýol berýänsiň. Bize bolsa baş gün däl-de, pesinden baş müň ýyl durjaj desga gerek. Şonuň üçinem ýüz otdan yssam bolsa, sen öýkeleme. Biz özümize laýyk atlyrak bir ussa tapjak" diýdim. Şeýdibem, ussa gözläp ýörkäm Muhammet Ibn-Atsyz as Sarahsa gabat geldim. Oňa "Siz eliňizden dür dökülýänleriň iň naýbaşysy, ussaçylygyňyza ýekeje-de söz diýen tapylmaz, ony aýny hata bilýän. Ýöne bir towakgam, Soltanyň adyndan, kümmete gerek boljak kerpjem özüň guýdur. Perwançylygyny pugta edägetdin, gumuny nirden alsaň al-da, küre gurap bişir kerpijiňi, oňa çenlem näme, Soltan bilen o kümmeti nirede, nägeňsiräk edip gurmalydygynam gepleşip goýaryn – diýip gaýtdym. Indem, Soltana bu barada hoş habary ýetireýin diýip howlugyp barşym, mamajan. Ussaň özem zyymdan ýetip gelýändir.

– Howlugyp barýan bolsaň ýoluňdan galma. Bejit git. Ýöne Soltanyňa-sa bardygyň aýt: deri ýagy bilen deri eýleýän adamlaryň elinden keçelik iň soňkuja sümeklerini almanynda-da oňňudy ýeterlikdir-ä, oň. "Güne bir uşlyp gatlanan öý bitmezem, ýitmezem". Sen şuny Soltanyňa aýt! Ýene-de Soltanyňa aýt, onuň nökerlerini yrýa edip zyňan çaňňalakly ýüň-şatragyndan, bagryňy oýkabermeli, otaga ýaly ýüň taýýarladym. Birki sany ender kysmy keçe-de etdim ondan. Soltanyň özi ýaly dimfik durandyr özem, asyl. Garyp düşen bolsa şolarmam berip biljek.

– Beý diýmäň, garry mama! Eger ol adamlaryň elindäki iň soňkuja sümeklerini alýan bolsa şeýle goşgy goşarmydy!? Ine, diňläň!

Paýhas eýeleri ~ ýaşuly neslim,
Men bendeden bir nesihat alsynlar.
Haçan döwlet ýoldaş bolan wagtynda
Garyplary goldaýanlar bolsunlar.

– Goýaweri guzym, goýaweri. Bulary özüňjik ýazyp berýänsiň

oña. Patyşa bolsañ seni şahyram edýärler, akyp duran akylam.
– Ýok, garry mama! Görýän weli, onuñ şahyrlygyndan siziñ habaryňyz ýok ýaly. Ine, diňläň, men bir goşgusyny aýdyp bereýin:

Tygym dünýäni aldy,
Gürzim galalar saldy,
Oñ zarbyndan älem maba boýundyr.
Teniñ akyla boýun
Bolşu ýaly. Elimiñ
Yşaraty galalary geýindir
Otly köýnege. Aýak
Urşum syndyrar kimi...
Emma haçan ölüm hüjüm edende
Hiç zat kömek etmez,
Diýeniñ bitmez,
Hudaý alar janyny bu bedende.
Sebäp ~ müdümilik,
Ýaşayyş, şa ~ mülk
Ähljesi degişlidir Hudaýa!
Degişlidir Biribara, Hudaýa!

– Aýdylanda many ýogam däl ~ diýip, Maýsa mama ylalaşdy. –
Ýöne, beýle goşgular dili duzly, zehini daş ýarýan,
meýlislerde Soltanyñ göwnüni awlaýan Mehseti hanymda gyryñ
daşy ýaly.

– Onyňyz-a dogry, garry mama! Ýöne, goşgyñ Soltanyňkydygyna
kelläm bilen jogap berip biljek. Mehsetiniñ zehini barada
aýdylanda bolsa, men öz gözüm bilen gören wakamy size gürrüñ
bereýin. Arada Soltan at münüp, awa gitmegi niýet edindi. Ýyly
otagda oturansoñ, onuñ howadan habary ýokdy. Şonda ol
Mehsetiden daş çykyp, howaň ýagdaýyny bilmegi haýyş etdi.
Mehseti köşgüň eýwanyna çykyp seretse, gar ýagyp, ýeriñ ýüzüni
ap-ak eden. Bu ýagdaý, elbetde, patyşanyñ islegine garşy
bolansoñ, Mehseti dolanyp geldi-de, Soltanyñ göwnüni götermek
maksady bilen:

Şahym, pelek bagt atyny eýerläpdir,

Patyşalar arasynda seni öwgüläpdir.

Tylla nally atyň ýörän mahaly,

Aýak palçyk bolmaz ýaly, kümüş sepeläpdir ~

diýip, ýüzüniň ugruna goşgy goşup goýberdi welin, köşk emeldarlary haýrana galdylar. Ýöne şygyr düzmekde Soltandan ussat bardyr öýdemok.

– Il arasynda "Soltan Enwerä uly hormat goýýanlygy üçin, birnäçe gezek onuň öýüne pyýadalap barypmyşyn" diýen gürrüň bar. Siziň biri-biriňizi arşa çykarmakdan başga iş-pişäňiz ýok. Ondan-a, halka serediň, halka!

Enweri esli salym sesini çykarmady, soňam:

– Garry mama, rugsat berseňiz men-ä gaýtjak – diýdi.

– Bolmanda-da indi gaýdarsyň! Gaýtsaň, bar-da Soltanyňa aýt! "Garry mamaňa sende ary bar!" diý. Geçsin şu ýerlerden gaýraty bolsa.

Enweri garrynyň sözüne kän bir pitiwa edip hem durmady-da, (sebäbi ol Maýsa mama beletdi) öz ezberlerini tellemäň ugruna ýumlugaýdy.

Maýsa mama bolsa öz pikir ummanyndan gulaçlap ýüzüp barýar...

(dowamy bar)...

Amanmuhammet NEPES.

Mistika we fantastika